

Д. М. Янов *

ВПЛИВ МОНЕТНОЇ РЕФОРМИ СУЛЕЙМАНА II 1688—1691 рр. НА ГРОШОВИЙ ОБІГ АККЕРМАНА¹

Йдеться про грошовий обіг в Аккермані наприкінці XVII ст., коли перші османські монети машинного карбування з'явилися у місті. Розглядаються грошова криза в Османській імперії та монетна реформа Сулеймана II 1688—1691 рр., яка була спрямована на її подолання. Аналізується вплив цих процесів на грошовий ринок Аккермана у світлі відомих монетних знахідок.

Ключові слова: Аккерман, грошовий обіг, Сулейман II, мангир, акче, пара.

З часу завоювання армією султана Баязида II у 1484 р., Аккерман був одним з найважливіших адміністративних та економічних центрів османських володінь на північ від Дунаю. В 1538 р. він став центром санджаку, який об'єднав каза Аккерман, Кілія, Бендер та Очаків (бл. 1542 р. від нього був відокремлений Очаківський санджак, а у 1566 р. — Бендерський санджак) (Серета 2009, с. 43, 62—66). Саме на території Аккермана концентрується найбільша у Північно-Західному Причорномор'ї кількість знахідок монет XIII—XVIII ст., що зумовлено особливим значенням міста як одного з центрів чорноморської торгівлі (Янов 2018, с. 244). Особливим періодом в історії грошового обігу міста є кінець XVII ст., коли тут уперше з'являються османські монети машинного карбування, які були випущені внаслідок монетної реформи Сулеймана II (1687—1691) в 1688—1691 рр.

Уперше мідні монети (мангири) Сулеймана II, знайдені в Аккермані, були опубліковані в 1913 р. Е. фон Штерном, під керівництвом якого здійснювалися розкопки

Аккерманської фортеці (Штерн 1913, с. 92—101). У подальшому ці монети були знайдені Білгород-Дністровською, Білгород-Тирською та Міжнародною Південною Середньовічною експедиціями (Біляева 2012, с. 219, 237, 330, рис. 157; Богуславский, Янов 2013b, р. 41; Beljaeva, Dergaciova 2009, р. 21—22; Boguslavskiy, Yanov 2015, р. 20; Karashevich, Boldureanu, Dergaciova 2017, р. 126, №№ 93—97). Однак значення цих знахідок у контексті грошового обігу міста поки не було з'ясоване дослідниками. Розгляд відомих знахідок дозволить з'ясувати, якою мірою заходи, вжиті Сулейманом II з реорганізації османської монетної системи, позначилися на грошовому обігу міста.

Грошова криза в Османській імперії у повній мірі проявилася в період правління Мурада III (1574—1595): у 1584—1586 рр.² було проведено т. зв. корекцію монети, в результаті якої ваговий стандарт акче, — основного срібного османського номіналу, — був знижений з 0,681 г до 0,384 г. Основними причинами цієї корекції, за якою в історіографії закріпилася назва «велике знецінення акче», стали значні видатки казни на проведення військових кампаній та нелегальний масовий експорт срібла до Ірану (Boldureanu 2013, р. 49; Pamuk 2000, р. 131—138).

У подальшому ваговий стандарт акче продовжував скорочуватися. В 1688 р., на початку реформи Сулеймана II, він становив 0,188 г (Sahillioğlu 1999, р. 63, Tab. 8). Внаслідок дефіциту срібла від середини XVII ст. обсяг карбування акче був значно скорочений. Потреба ринків Османської імперії у грошовій масі була задоволена монетами європейських держав (Священної Римської імперії, Сполучених провінцій Нідерландів, Іспанії, Речі Посполитої та ін.), серед яких були як срібні монети крупних та середніх номіналів, так і низькоякісні білонні або посріблені монети

* ЯНОВ Дмитро Миронович — кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник сектору нумізматики і торетики Одеського археологічного музею НАН України, ORCID 0000-0002-4100-4601, nv63115@gmail.com

¹ Автор висловлює ширю подяку Т. Л. Самойловій, Г. С. Богуславському, Т. П. Белой, Д. П. Янковій, І. П. Богатирській та А. С. Бойко-Гагаріну за надання матеріалу для публікації.

² На думку Ш. Пфайффер-Таш, це відбулося не в 1584—1586 рр., а в 1588 р. (Pfeiffer-Taş 2014, р. 492).

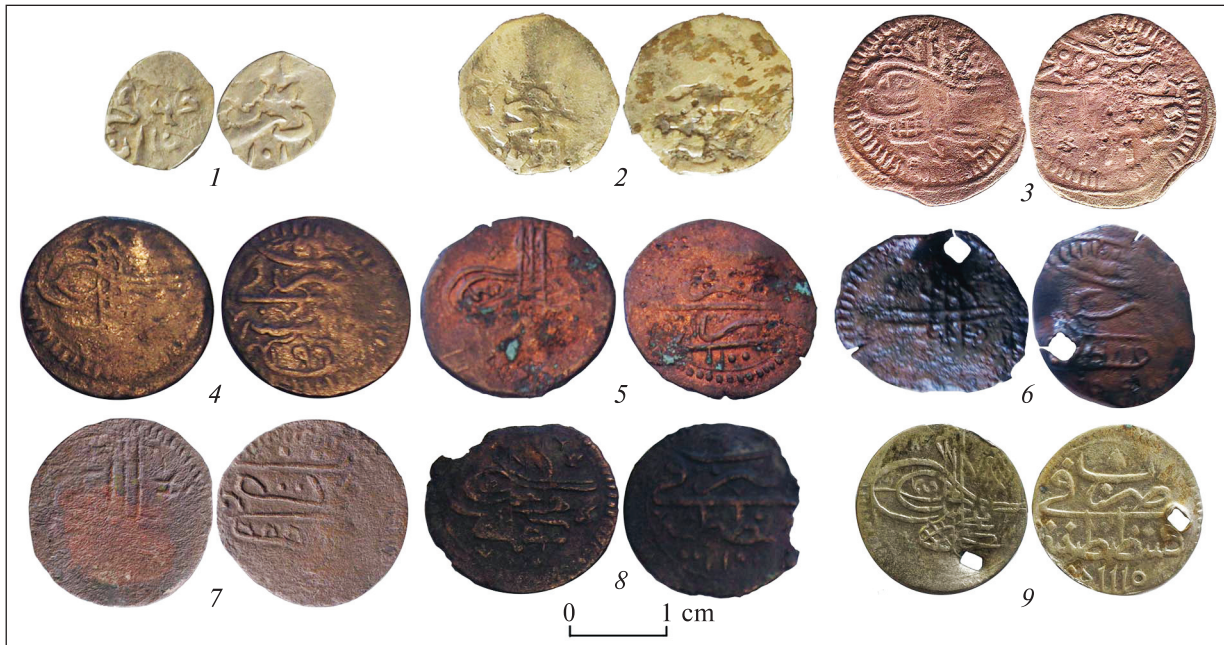

Рис. 1. Монети, знайдені у Білгороді-Дністровському: 1 — акче Ахмеда I (1603—1617) карбування Едірне, обрізане під ваговий стандарт кінця XVII ст.; 2 — пара/медіні Мехмеда IV (1648—1687) карбування Місра; 3 — мангир Сулеймана II (1687—1691) карбування Костантинії, подвійний удар; 4 — мангир Сулеймана II карбування Босни; 5 — мангир Сулеймана II карбування Сараю; 6, 7 — підробки мангирів Сулеймана II карбування Костантинії; 8 — мангир Ахмеда II (1691—1695) карбування Костантинії; 9 — пара Ахмеда III (1703—1730) карбування Костантинії.

Fig. 1. Coins found in Bilhorod-Dnistrovskiy: 1 — akche of Ahmed I (1603—1617) minted in Edirne, cut to late 17th century weight standard; 2 — para/medini of Mehmed IV (1648—1687) minted in Misr; 3 — mangir of Suleyman II (1687—1691) minted in Kostantiniyye; 4 — mangir of Suleyman II minted in Bosna; 5 — mangir of Suleyman II minted in Saray; 6, 7 — counterfeits of mangirs of Suleyman II minted in Kostantiniyye; 8 — mangir of Ahmed II (1691-1695) minted in Kostantiniyye; 9 — para of Ahmed III (1703—1730) minted in Kostantiniyye.

дрібних номіналів (Pamuk 2000, р. 149—153). Внаслідок того, що в 20-х рр. XVII ст. видобуток срібла в Новому світі був скорочений (Бродель 2003, с. 264—267), європейські країни, як і Османська імперія, також відчували дефіцит срібла для карбування монет. Однак, на відміну від європейських країн, де в цей час застосовувалися технології машинного карбування, в Османській імперії все ще використовувалися технології ручного карбування, які значно обмежували обсяги продукції монетних дворів. Тому в той час, як у Європі відбувалося масове карбування низькоякісних монет, османи були змушені скорочувати ваговий стандарт та обсяги карбування акче, які попри це залишалися високопробними срібними монетами (Pamuk 2000, р. 145—146).

Заходи з подолання цієї кризи були вжиті лише наприкінці правління Мехмеда IV (1648—1687) — в 1686 р. до Стамбулу з Франції було доставлено обладнання для машинного карбування монет, після чого розпочався випуск мідних мангирів, яким керував Джеррах Мустафа, виходець з Ліворно. Вага перших пробних монет, карбованих за новими технологіями,

становила бл. 2,28 г. Однак випуск мангирів для обігу розпочався вже за правління Сулеймана II, у вересні 1688 р. Їхній ваговий стандарт дорівнював половині дирхема Румі — 1,603 г. Вартість одного нового мангиру дорівнювала половині акче, але з початку 1689 р. вона зростала до одного акче, що було значно вищим за реальну вартість міді, з якої вони карбувалися, що забезпечувало казну значними прибутками. За короткий період з 1688 до 1691 р. у Костантинії (Стамбулі) було викарбовано близько 600 млн мангирів. Для виплати платні військам, які були залучені у кампанію проти Габсбургів, карбування мангирів, окрім Костантинії, також здійснювалося в Сараєво (назва монетного двору на мангирах 1099 р. хіджри — Босна, а 1100 р. хіджри — Сарай) (MacKenzie 1992, р. 184; Pamuk 2000, р. 155—158; Sahillioğlu 1982, s. 7—40; Sahillioğlu 1999, р. 83—103).

Населення зобов'язувалося виплачувати податки монетами з дорогоцінних металів, а не мангирами, що викликало невдоволення. Зрештою, османська влада пішла на компроміс та погодилася приймати 1/3 податків в мангирах, а решту 2/3 — у коштовних металах. У

провінціях деякі купці відмовлялися постачати продовольство до столиці, якщо їм не платили золотом чи сріблом (Pamuk 2000, p. 156—158).

Знецінення акче 1584—1586 рр. позначилося на грошовому обігу Аккермана не так сильно, як на обігу Молдавського князівства, яке перебувало у васальній залежності від Османської імперії. На цій території після знецінення 1584—1586 рр. османські акче практично зникли з обігу (Boldureanu 2013, p. 131). Натомість, надходження акче до Аккермана тривало і надалі, та було помітно зменшене лише за правління Мехмеда IV (1648—1687), що було наслідком вищезгаданого скорочення обсягів карбування монет цього номіналу. На сьогодні з території Білгорода-Дністровського відома лише одна знахідка акче цього султана (Boldureanu, Vasumenco-Pîrnău 2011, p. 232, № 44). Замість акче в цей період поширюється інший срібний номінал — медіні або пара, який дорівнював 3 акче (рис. 1: 2) (Pamuk 2000, p. 97). Зокрема, з Білгорода-Дністровського та його околиць походять сім монет цього номіналу, карбованих у Місрі (Єгипті) за правління Мехмеда IV, а також чотири монети, карбовані в Місрі та Костантинії у другій половині XVII — на початку XVIII ст., емітент яких не вдалося визначити³. Крім того, серед знахідок Білгород-Тирської експедиції присутнє акче Ахмеда I (1603—1617) з вагою 0,17 г (рис. 1: 1) (Богуславский, Янов 2013а, с. 67, № 21), що свідчить про те, що, імовірно, воно було обрізане під ваговий стандарт акче 1688 р., який становив 0,188 г, як було згадано вище. Обрізані акче також відомі у складі скарбу з Ізмаїла, котрий був прихований у 1690—1691 рр. (Исламов 2016, с. 90—92).

Таким чином, на момент початку реформи Сулеймана II в обігу Аккермана перебували також старі акче, обрізані під новий ваговий стандарт. Окрім османських монет, в обігу міста у XVII ст. також приймали учать монети європейських країн: Речі Посполитої, Угорщини, Сілезії, Нідерландів та Шотландії (Біляева 2012, с. 237; Богуславский, Дергачева 2014, с. 145; Богуславский, Дергачева

³ Були враховані монети, знайдені під час розкопок Білгород-Дністровської археологічної експедиції ІА НАН УРСР у 1979 р., Білгород-Тирської археологічної експедиції ІА НАН України у 2005—2015 рр. (не були опубліковані), а також монети, знайдені приватними особами, які зберігаються у Білгород-Дністровському краєзнавчому музеї (Янов 2016, с. 93—94), Національному музеї історії України (не були опубліковані) та приватній колекції (Boldureanu, Vasumenco-Pîrnău 2011, p. 232).

2017, с. 100; Beljaeva, Dergaciova 2009, p. 22; Boldureanu, Vasumenco-Pîrnău 2011, p. 233; 2016, p. 46; Karashevich, Boldureanu, Dergaciova 2017, p. 127—128).

Мангири Сулеймана II нового зразка, які карбувалися у великій кількості, витіснили з обігу попередні випуски срібних пара та акче (Исламов 2016, с. 92). На території Білгорода-Дністровського нам вдалося зафіксувати знахідки 108 мангирів Сулеймана II (з них 48 екз. були карбовані в Костантинії (рис. 1: 3), два — в Босні (рис. 1: 4), два — у Сараї (рис. 1: 5); монетний двір ще 56 екз. не був вказаний у публікації) та 16 мангирів, емітент яких не вдалося ідентифікувати (мабуть, вони також належать до правління Сулеймана II)⁴.

Оскільки карбування значно переоцінених мангирів приносило казні величезні прибутки, їх стали масово підробляти в османських володіннях, зокрема у Фессалоніках та Ізніку; підроблені мангири навіть таємно доставлялися до Османської імперії кораблями з Франції (Pamuk 2000, p. 156—158; Sahillioğlu 1999, p. 49). Знахідки кустарних підробок, карбованих за прототипом мангирів, також відомі в Білгороді-Дністровському: одну монету було знайдено Білгород-Тирською експедицією в 2005 р. (рис. 1: 6) (Богуславский, Янов 2013b, p. 41), інша зберігається у Білгород-Дністровському краєзнавчому музеї (рис. 1: 7)⁵. Виразною рисою цих монет є спотворення легенди.

Після сходження на престол нового султана Ахмеда II (1691—1695) у липні 1691 р. османський уряд вирішив припинити карбування мангирів та не визнавати їх як засіб виплати податків. Проте, це рішення викликало значне невдоволення населення. Тому було досягнуте компромісне рішення: власникам старих випусків дозволялося здавати їх до монетного двору в обмін на нові мангири, з іменем Ахме-

⁴ Були враховані монети, знайдені під час розкопок Одеського товариства історії та старожитностей 1912 р. (Штерн 1913, с. 92—101), Білгород-Дністровської археологічної експедиції ІА НАН УРСР 1946—1982 рр. (частина з них, яка зберігається в Одеському археологічному музеї, не була опублікована) (Karashevich, Boldureanu, Dergaciova 2017, p. 126), Білгород-Тирської археологічної експедиції ІА НАН України 1998—2015 рр. (Богуславский, Янов 2013b, p. 41; Boguslavskiy, Yanov 2015, p. 20), Міжнародної Південної Середньовічної експедиції 2006—2007 рр. (Beljaeva, Boldureanu, Dergaciova 2012, p. 28), та монети з колекції Білгород-Дністровського краєзнавчого музею і Національного музею історії України (не були опубліковані).

⁵ Монета не була опублікована, інв. № Н-317.

да II, але отримувати при цьому лише компенсацію у розмірі близько 62 % від їхньої номінальної вартості, оскільки решта (близько 38 % або 300 мангирів за 1 окка⁶) йшла на покриття витрат монетного двору. Однак карбування нових мангирів було нетривалим: вже в листопаді того ж року воно було припинене, а залишки монет були переплавлені та вивозилися до Франції. Продаж зібраних мангирів тривав до 1695/96 р., що викликало значне падіння цін на мідь (Pamuk 2000, р. 158; Sahillioğlu 1982, s. 25).

В Аккермані були знайдені лише 10 мангирів Ахмеда II (рис. 1: 8)⁷. Ці монети є рідкісними у порівнянні не лише з монетами Сулеймана II, але і з мангирами попередніх султанів (Богуславский, Янов 2013b, р. 41).

Велика кількість знахідок мангирів Сулеймана II свідчить про те, що після втрати їхньої номінальної вартості чимало власників не змогли здати їх до монетних дворів (Vilcu 2009, р. 172). Чимало відомих знахідок мангирів мають отвори, що свідчить про їхнє подальше використання вже як прикрас. А. С. Бойко-Гагарін опублікував знахідку мангира Сулеймана II з території Бессарабії, яка мала золоте покриття. Оскільки населення було добре знайоме з типом цих монет, який відрізнявся від золотих османських алтунів, ця знахідка була покрита золотом не з метою введення її до обігу, а для використання як прикраси для одягу (Бойко-Гагарин 2017, с. 276, рис. 587).

Завдяки обміну на мідні мангири османському уряду вдалося вилучити з обігу достатню кількість срібла, аби запровадити в 1690 р. новий крупний срібний номінал — золту, карбовану за прототипом злотових талярів Речі Посполитої або гульденів Священної Римської імперії. Вага золти сягала близько 19,2 г, а вміст срібла — 60 %. Її вартість становила 90 акче або 30 пара (Огуй 2004, с. 246—247; Pamuk 2000, р. 159—161; Vilcu 2009, р. 51—61). За правління Ахмеда III (1703—1730) система османських срібних номіналів була розширена за рахунок куруша (40 пара) та його фракцій: ірміліка (20 пара), онлика (10 пара) та бешлика

(5 пара). Крім того, в цей час з'являються перші пара машинного карбування, які змінюють в обігу пара ручного карбування, які зазвичай мають дуже поганий стан збереження (Vilcu 2009, р. 60).

На сьогодні з території Білгорода-Дністровського поки невідомі знахідки золт та ½ золт Сулеймана II, а також Ахмеда II та Мустафи II (1695—1703). Однак цілком можливо, що подібні знахідки зберігаються у приватних колекціях, адже золти Сулеймана II відомі у складі скарбу Турлаки (Білгород-Дністровський р-н) (Vilcu 2009, р. 301—302). Наразі найбільш ранньою знахідкою османської золти є фальшива монета Ахмеда III, знайдена Білгород-Тирською експедицією (Boguslavskiy, Yanov 2015, р. 21).

Отже, можемо зробити висновок, що в другій половині XVII ст. в Аккермані, як і в решті володінь Османської імперії, відчувався брак грошової маси, зумовлений застарілими технологіями ручного карбування. Частково його було компенсовано за рахунок європейських монет. Масовий випуск мангирів у 1688—1691 рр. безпосередньо позначився на грошовому обігу Аккермана, про що свідчать численні монетні знахідки. Фактично цей випуск став додатковим податковим тягарем для населення, в умовах економічної кризи та війни зі Священною лігою. Але завдяки йому османський уряд зміг зібрати достатньо коштів для карбування золти, що стало важливим кроком у подоланні грошової кризи. Однак можна стверджувати, що остаточно її подолання відбулося лише на початку XVIII ст., коли була запроваджена розгалужена система османських срібних номіналів, яка забезпечувала не лише міжнародні та значні внутрішні розрахунки, але і потреби повсякденного обігу. Знахідки у Білгороді-Дністровському пара машинного карбування Ахмеда III (рис. 1, 9) (Янов 2016, с. 93—94; Boguslavskiy, Yanov 2015, р. 21; Boldureanu, Vasumenco-Pîrnău 2011, р. 232) є показником того, що в цей період нова османська грошова система остаточно закріпилася і на ринках цього міста.

⁶ 1 окка = 1280 г; тому з 1 окка карбувалося бл. 798,5 мангирів (Pamuk 2000, р. 157, Tab. 9.1).

⁷ Були враховані монети, знайдені під час розкопок Білгород-Тирської археологічної експедиції ІА НАН України 1996—2007 рр. (Богуславский, Янов 2013b, р. 41), Білгород-Дністровської археологічної експедиції ІА НАН України 2017 р. та монети з колекції Білгород-Дністровського краєзнавчого музею (не були опубліковані).

Біляева, С. О. 2012. *Слов'янські та тюркські світи в Україні (з історії взаємин у XIII—XVIII ст.)*. Київ: Університет «Україна».

Богуславский, Г. С., Дергачева, Л. В. 2014. Средневековые монеты из раскопок 2005-2010 гг. в Гарнизонном дворе Белгород-Днестровской крепости. *Записки отдела нумизматики и тореетики Одесского археологического музея*, II, с. 131-151.

Богуславский, Г. С., Дергачева, Л. В. 2017. Средневековые молдавские и европейские монеты из раскопок

- 1996—2010 гг. на территории Белгород-Тирского городища (Центральный раскоп, Северо-западный участок). *Записки отдела нумизматики и торевтики Одесского археологического музея*, III, с. 90-106.
- Богуславский, Г. С., Янов, Д. М. 2013а. Акче Османской империи последней четверти XV — первой четверти XVII вв. (из новейших находок Белгород-Тирской экспедиции). *Древнее Причерноморье*, X, с. 55-68.
- Богуславский, Г., Янов, Д. 2013б. Медные монеты Османской империи (из новейших находок Белгород-Тирской экспедиции). In: Boldureanu, A. Chiroșă, A., Dergaciovă, L., Nicolae, E. (com. org.). *Al XIV-lea simpozion de numismatică. Dedicat aniversării a 20-a a leului moldovenesc*, 25-29 septembrie 2013. Chișinău: Tipogr. «Bons Offices», p. 40-41.
- Бойко-Гагарин, А. 2017. *Фальшивомонетничество в Центральной и Восточной Европе в эпоху Средневековья и раннего Нового времени*. Киев: Украинская академия геральдики, товарного знака и логотипа.
- Бродель, Ф. 2003. *Средиземное море и средиземноморский мир в эпоху Филиппа II*. Ч. 2. Коллективные судьбы и универсальные сдвиги. Пер. с фр. Юсима, М. А. Москва: Языки славянской культуры.
- Исламов, Р. 2016. Клад серебряных монет из раскопок 1994 г. на территории крепости Измаил. *Нумизматика Старого Света*, I, с. 89-96.
- Огуй, О. Д. 2004. Обіг турецьких монет та їх позначення на території Буковини та Молдови. *Історико-географічні дослідження в Україні*, 7, с. 234-266.
- Середа, А. 2009. *Силистренско-Очаковський еялет през XVIII — нач. на XIX в.* София: Дио мира.
- Штерн, Э. Р. 1913. Раскопки в Аккермане летом 1912 г. *Записки Одесского общества истории и древностей*, XXXI, с. 92-101.
- Янов, Д. М. 2016. Срібні та золоті ісламські монети в колекції Білгород-Дністровського краєзнавчого музею. *Археологія*, 1, с. 89-96. <https://doi.org/10.15407/archaeologyua2016.01.089>
- Янов, Д. М. 2018. Окремі знахідки османських монет з колекції краєзнавчого музею м. Вилкове. В: Сминтина, О. В. (відп. ред.). *Археологія, етнологія та охорона культурної спадщини Південно-Східної Європи. Збірка наукових робіт, присвячена 25-річчю кафедри археології та етнології України Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*. Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, с. 242-247.
- Beljaeva, S., Boldureanu, A., Dergaciovă, L. 2012. Câteva aspecte privind periodizarea construcției barbacanei din Cetatea Albă în baza descoperirilor monetare (campaniile arheologice din anii 2006-2007) In: Boldureanu, A. Barcaru, S., Chiroșă, A., Nicolae, E. (com. org.). *Al XIII-lea simpozion de numismatică*, 5-9 septembrie 2012. Chișinău: Tipogr. Bons Offices, p. 27-29.
- Beljaeva, S., Dergaciovă, L. 2009. Descoperiri monetare ptovenite din săpăturile arheologice de la Očakov et Ceratea Alba-Belgorod-Dnestrovski (1990-2005). *Al X-lea simpozion de numismatică*, 12-13 noiembrie 2009. Chișinău: Tipogr. Bons Offices, p. 21-22.
- Boguslavskiy, G., Yanov, D. 2015. The Oriental coins of 13th—18th c. from the latest findings of Belgorod-Tyra's expedition. In: Boldureanu, A. Chiroșă, A., Dergaciovă, L., Nicolae, E. (com. org.). *Al XV-lea simpozion de numismatică*, 29-30 octombrie 2015. Chișinău: Tipogr. «Bons Offices», p. 19-21.
- Boldureanu, A. 2013. *Moneda Otomană în Moldova în perioada 1512-1603*. Chișinău: Bons Offices SRL.
- Boldureanu, A., Bacumenco-Pîrnău, L. 2011. Un lot de monede medievale și moderne descoperite la Cetatea Albă. Observații preliminare. *Arheologia Moldovei*, XXXIV, p. 221-245.
- Boldureanu, A., Bacumenco-Pîrnău, L. 2016. Monede medievale de la Cetatea Albă dintr-o colecție particulară. In: Boldureanu, A. Chiroșă, A., Dergaciovă, L., Nicolae, E. (com. org.). *Al XVI-lea simpozion de numismatică*, 22-23 septembrie 2016. Chișinău: Tipogr. «Bons Offices», p. 44-46.
- Karashevich, I., Boldureanu, A., Dergaciovă, L. 2017. Un lot de monede descoperite la Cetatea Albă din colecția Institutului de Arheologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei din Kiev. *Arheologia Moldovei*, XL, p. 109-142.
- MacKenzie, K. 1992. The scarce manghir of Mustafa IV. *Numismatics International Bulletin*, 27 (9), p. 184-185.
- Pamuk, Ş. 2000. *A Monetary History of the Ottoman Empire*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Pfeiffer-Taş, Ş. 2014. New remarks regarding Ottoman monetary history in light of the akçe-coins of Murad III. In: Dörtlük, K., Tekin, O., Boyraz Seyhan, R. (eds.). *Birinci uluslararası Anadolu para tarihi ve numismatik kongresi*, 25-28 şubat 2013. Antalya: Suna — Inan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, s. 489-507.
- Sahillioğlu, H. 1982. Süleyman II ve Ahmed II Dönemi Bakır Paraya Dayanan Enflasyon Devresi 1687-1691 (1099-1103 H.). *Türk Numismatik Derneği Bülteni*, 10, s. 7-40.
- Sahillioğlu, H. 1999. *Studies on Ottoman economic and social history*. Istanbul: Organisation of the Islamic Conference Research Centre for Islamic History, Art and Culture.
- Vilcu, A. 2009. *Moneda otomană în Țările Române în perioada 1687-1807*. Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei.

Надійшла 21.09.2019

Д. М. Янов

Кандидат исторических наук, младший научный сотрудник сектора нумизматики и торевтики Одесского археологического музея НАН Украины, ORCID 0000-0002-4100-4601, nv63115@gmail.com

ВЛИЯНИЕ ДЕНЕЖНОЙ РЕФОРМЫ СУЛЕЙМАНА II 1688—1691 ГГ. НА ДЕНЕЖНОЕ ОБРАЩЕНИЕ АККЕРМАНА

Статья посвящена денежному обращению в Аккермане в конце XVII в., когда первые османские монеты машинной чеканки появились в городе. С конца XVI в. османская денежная система переживала кризис. В 1584—1586 гг. весовой стандарт акче (основного османского серебряного номинала) был снижен с 0,683 г до 0,384 г. На протяжении XVII в. он продолжал падать. В 1688 г. он составлял 0,188 г. До денежной реформы 1688—1691 гг. османы не могли обеспечить достаточный объем чеканки на своих монетных дворах, который был необходим для противостояния притоку европейских монет, поскольку они все еще использовали традиционную технологию ручной чеканки.

К концу правления Мехмеда IV (1648—1687), в 1686 г. османское правительство импортировало из Франции новое оборудование для машинной чеканки медных монет (мангыров). Однако первый выпуск монет для обращения был начат лишь в сентябре 1688 г., в период правления Сулеймана II (1687—1691).

Обесценивание акче в 1584—1586 гг. не оказало настолько сильного влияния на денежное обращение в Аккермане, как в случае с Молдавским княжеством, где акче почти полностью исчезли из обращения. В то же время, поступление акче в Аккерман продолжалось, и было значительно уменьшено лишь с середины XVII в., о чем свидетельствуют находки монет из этого города, среди которых на сегодняшний день известно только одно акче Мехмеда IV. Потребность местного рынка в денежной массе была удовлетворена за счет египетских пара или медини и старых выпусков акче, которые обрезались под весовой стандарт конца XVII в. Кроме того, в городе обрешались монеты разных европейских государств. Османские серебряные монеты XVII в. были вытеснены из обращения Аккермана массовым поступлением мангыров машинной чеканки. Среди последних известны находки подделок с искаженной легендой. Производство этих монет обеспечивало фальшивомонетчикам значительный доход. Выпуск мангыров продолжался после восшествия Ахмеда II на престол в июле 1691 г. Однако вскоре, в ноябре того же года, он был прекращен, и мангыры были изъяты из обращения. Благодаря кратковременности их выпуска, находки мангыров Ахмеда II в Аккермане являются немногочисленными по сравнению с находками Сулеймана II (10 и 108 экз. соответственно). Переходный период к установлению новой османской денежной системы в Аккермане, который был начат во время денежной реформы Сулеймана II, завершился в начале XVIII в., о чем свидетельствуют находки золты и пара этого султана машинной чеканки.

К л ю ч е в ы е с л о в а: Аккерман, денежное обращение, Сулейман II, мангыр, акче, пара.

Dmytro M. Yanov

PhD, junior research fellow at sector of numismatics and toretics in Odessa archaeological museum, NAS of Ukraine, ORCID 0000-0002-4100-4601, nv63115@gmail.com

THE INFLUENCE OF 1688—1691 MONETARY REFORM OF SULEIMAN II ON CURRENCY CIRCULATION OF AKKERMAN

The article deals with the currency circulation in Akkerman in the late 17th century, when the first Ottoman machine-struck coins appeared in the city. Since the late 16th century the Ottoman monetary system experienced a crisis. In 1584—1586 the weight standard of akçe (basic Ottoman silver denomination) was reduced from 0.683 g to 0.384 g. Throughout the 17th century it continued reducing. In 1688 it was equal to 0.188 g. Until the 1688—1691 monetary reform the Ottomans failed to provide a sufficient volume of coinage at their mints required for resisting an influx of the European coins, because they still used traditional hand tool coinage technology.

Toward the end of Mehmed IV's reign (1648—1687), in 1686 the Ottoman government imported from France new equipment for mechanical coinage of copper (mangirs). However, the first release of coins for circulation started only in September 1688, during the reign of Suleiman II (1687—1691).

The debasement of akçe carried out in 1584—1586 did not affect the currency circulation in Akkerman as severely as in the Principality of Moldavia, where akçes have almost completely disappeared from circulation. At the same time an influx of akçes to Akkerman continued, being considerably reduced only since the mid 17th century, as evidenced by coin finds from this city, among which only one akçe of Mehmed IV is known so far. The need of the local market for money supply was met with Egyptian paras or medinis and old issues of akçes cut to late 17th century weight standard. In addition, coins of different European states also circulated in the city. The 17th century Ottoman silver coins were driven out from circulation of Akkerman by a massive influx of machine-struck mangirs. Among the latter the finds of forgeries with barbarized legend are known. Production of these coins provided counterfeiters with considerable revenue. Issue of mangirs continued after Ahmed II's accession to the throne in July, 1691. However, soon, in November of the same year, it was ceased and mangirs were withdrawn from circulation. Owing to their short-term issue, the finds of mangirs of Ahmed II in Akkerman are few in number comparing to those of Suleiman II (10 and 108 items respectively). Having started during Suleiman II's monetary reform, a transitional period to adoption of the new Ottoman monetary system in Akkerman was completed in the early 18th century, indicated by the finds of machine-struck paras and zolta of this sultan.

К е у w o r d s: Akkerman, currency circulation, Suleiman II, mangir, akçe, para.

References

- Beljaeva, S., Boldureanu, A., Dergaciova, L. 2012. Câteva aspecte privind periodizarea construcției barbacanei din Cetatea Albă în baza descoperirilor monetare (campaniile arheologice din anii 2006-2007) In: Boldureanu, A. Barcaru, S., Chiroșă, A., Nicolae, E. (com. org.). *Al XIII-lea simpozion de numismatică*, 5-9 septembrie 2012. Chișinău: Tipogr. Bons Offices, p. 27-29.
- Beljaeva, S., Dergaciova, L. 2009. Descoperiri monetare ptovenite din săpăturile arheologice de la Očakov et Ceratea Alba-Belgorod-Dnestrovski (1990-2005). *Al X-lea simpozion de numismatică*, 12-13 noiembrie 2009. Chișinău: Tipogr. Bons Offices, p. 21-22.
- Biliaeva, S. O. 2012. *Slovianski ta tiurkski svity v Ukraini (z istorii vzaiemyn u XIII-XVIII st.)*. Kyiv: Universytet «Ukraina».

- Boguslavskii, G. S., Dergacheva, L. V. 2014. Srednevekovye monety iz raskopok 2005-2010 gg. v Garnizonnom dvore Belgorod-Dnestrovskoi kreposti. *Zapiski otdela numizmatiki i toreviki Odesskogo arkheologicheskogo muzeia*, II, s. 131-151.
- Boguslavskii, G. S., Dergacheva, L. V. 2017. Srednevekovye moldavskie i evropeiskie monety iz raskopok 1996-2010 gg. na territorii Belgorod-Tirskogo gorodishcha (Tsentralnyi raskop, Severo-zapadnyi uchastok). *Zapiski otdela numizmatiki i toreviki Odesskogo arkheologicheskogo muzeia*, III, s. 90-106.
- Boguslavskii, G. S., Yanov, D. M. 2013a. Akche Osmanskoi imperii poslednei chetverti XV - pervoi chetverti XVII vv. (iz noveishikh nakhodok Belgorod-Tirskoi ekspeditsii). *Drevnee Prichernomorie*, X, s. 55-68.
- Boguslavskii, G., Yanov, D. 2013b. Mednye monety Osmanskoi imperii (iz noveishikh nakhodok Belgorod-Tirskoi ekspeditsii). In: Boldureanu, A. Chiroşa, A., Dergaciova, L., Nicolae, E. (com. org.). *Al XIV-lea simpozion de numismatică. Dedicat aniversării a 20-a a leului moldovenesc*, 25-29 septembrie 2013. Chişinău: Tipogr. «Bons Offices», p. 40-41.
- Boguslavskiy, G., Yanov, D. 2015. The Oriental coins of 13th-18th c. from the latest findings of Belgorod-Tyra's expedition. In: Boldureanu, A. Chiroşa, A., Dergaciova, L., Nicolae, E. (com. org.). *Al XV-lea simpozion de numismatică*, 29-30 octombrie 2015. Chişinău: Tipogr. «Bons Offices», p. 19-21.
- Boldureanu, A. 2013. *Moneda Otomană în Moldova în perioada 1512-1603*. Chişinău: Bons Offices SRL.
- Boldureanu, A., Bacumenco-Pirñău, L. 2011. Un lot de monede medievale și moderne descoperit la Cetatea Albă. Observații preliminare. *Arheologia Moldovei*, XXXIV, p. 221-245.
- Boldureanu, A., Bacumenco-Pirñău, L. 2016. Monede medievale de la Cetatea Albă dintr-o colecție particulară. In: Boldureanu, A. Chiroşa, A., Dergaciova, L., Nicolae, E. (com. org.). *Al XVI-lea simpozion de numismatică*, 22-23 septembrie 2016. Chişinău: Tipogr. «Bons Offices», p. 44-46.
- Boiko-Gagarin, A. 2017. *Falshivomonetnichestvo v Tsentralnoi i Vostochnoi Evrope v epokhu Srednevekovia i rannego Novogo vremeni*. Kiev: Ukrainskaia akademiia geraldiki, tovarnogo znaka i logotipa.
- Brodel, F. 2003. *Sredizemnoe more i sredizemnomorskii mir v epokhu Filippa II*. Part. 2. Kollektivnye sudby i universalnye sdvigi. Per. s fr. Iusima, M. A. Moskva: Iazyki slavianskoi kultury.
- Islamov, R. 2016. Klad serebrianykh monet iz raskopok 1994 g. na territorii kreposti Izmail. *Numizmatika Starogo Sveta*, I, s. 89-96.
- Karashevich, I., Boldureanu, A., Dergaciova, L. 2017. Un lot de monede descoperite la Cetatea Albă din colecția Institutului de Arheologie al Academiei Naționale de Științe a Ucrainei din Kiev. *Arheologia Moldovei*, XL, p. 109-142.
- MacKenzie, K. 1992. The scarce manghir of Mustafa IV. *Numismatics International Bulletin*, 27 (9), p. 184-185.
- Ohui, O. D. 2004. Obih turetskykh monet ta yikh poznachennia na terytorii Bukovyny ta Moldovy. *Istoryko-geohrafichni doslidzhennia v Ukraini*, 7, s. 234-266.
- Pamuk, Ş. 2000. *A Monetary History of the Ottoman Empire*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Pfeiffer-Taş, Ş. 2014. New remarks regarding Ottoman monetary history in light of the akçe-coins of Murad III. In: Dörtlük, K., Tekin, O., Boyraz Seyhan, R. (eds.). *Birinci uluslararası Anadolu para tarihi ve numismatik kongresi*, 25-28 şubat 2013. Antalya: Suna - Inan Kiraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, s. 489-507.
- Sahillioğlu, H. 1982. Süleyman II ve Ahmed II Dönemi Bakır Paraya Dayanan Enflasyon Devresi 1687-1691 (1099-1103 H.). *Türk Numismatik Derneği Bülteni*, 10, s. 7-40.
- Sahillioğlu, H. 1999. *Studies on Ottoman economic and social history*. Istanbul: Organisation of the Islamic Conference Research Centre for Islamic History, Art and Culture.
- Sereda, A. 2009. *Silistrensko-Ochakovskiyat eyalet prez XVIII - nach. na XIX v*. Sofia: Dio mira.
- Shtern, E. P. 1913. Raskopki v Akkermane letom 1912 g. *Zapiski Odesskogo obshchestva istorii i drevnostei*, XXXI, s. 92-101.
- Vilcu, A. 2009. *Moneda otomană în Țările Române în perioada 1687-1807*. Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei.
- Yanov, D. M. 2016. Sribni ta zoloti islamski monety v koleksii Bilhorod-Dnistrovskoho kraieznavchoho muzeiu. *Arheologia*, I, s. 89-96.
- Yanov, D. M. 2018. Okremi znakhidky osmanskykh monet z koleksii kraieznavchoho muzeiu m. Vylkove. In: Smyntyna, O. V. (resp. ed.). *Arkheolohiia, etnolohiia ta okhorona kulturnoi spadshchyny Pivdenno-Skhidnoi Yevropy. Zbirka naukovykh robit, prysviachena 25-richchiu kafedry arkheolohii ta etnolohii Ukrainy Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I.I. Mechnykova*. Odesa: Odeskyi natsionalnyi universytet imeni I.I. Mechnykova, s. 242-247.